

TRANSFORMING BREAST CANCER TOGETHER

UTICAJ COVIDA-19 NA OBOLELE OD RAKA DOJKE

Članovi inicijative „*Transforming Breast Cancer Together*“ (Zajedno menjamo rak dojke) pozdravljaju napore i saradnju država članica i institucija EU-a u upravljanju koordiniranim i efikasnim odgovorom na globalnu pandemiju COVIDA-19. U ovim dosad neviđenim vremenima nesigurnosti izuzetno cenimo ogromne napore zdravstvenih radnika i drugih zaposlenih u zdravstvenim sistemima koji neumorno rade izlažući sopstvene živote i živote svojih bližnjih riziku da bi se borili protiv pandemije i građanima EU-a pružili najbolju moguću negu. Svi smo ujedinjeni u ovoj globalnoj borbi protiv novog koronavirusa i pozivamo na najveću moguću saradnju na globalnom, europskom, nacionalnom, regionalnom i pojedinačnom nivou.

Epidemija COVIDA-19 ujedno predstavlja direktnu prijetnju životima Evropljana time što narušava kontinuitet i kvalitet brige u drugim terapijskim područjima. Kao inicijativa većeg broja učesnika koji su duboko predani unaprjeđivanju lečenja raka dojke u Evropi, želimo da naglasimo važne probleme koje epidemija COVIDA-19 stvara za obolele od raka dojke. Time nastojimo doprineti izvanrednim stvarima koje trenutno u Evropi rade sva nadležna tela i da se pobrinemo da svi bolesnici koji boluju od ozbiljnih bolesti, poput raka dojke, budu zaštićeni te da se njihove potrebe rešavaju na odgovarajući način. U ovim je vremenima ključno je osigurati da oboleli od raka dojke mogu pristupiti sigurnim i kvalitetnim postupcima u celom rasponu brige, od rane dijagnoze do lečenja.

IZAZOVI U PRISTUPU ODGOVARAJUĆEM LEČENJU I NEZI

Izazov br. 1: Smanjeni resursi za brigu obolelih od raka dojke

S obzirom da se veliki napori preusmeravaju na borbu protiv pandemije COVIDA-19 kao i zbog povećanih zahteva prema nacionalnim zdravstvenim sistemima, osobe obolele od raka dojke i onkolozi suočavaju se sa sve većim izazovima u osiguravanju kontinuiteta usluga i pomoći.

Budući da je preraspodela sredstava trenutno usmerena na jedinice intenzivnog lečenja, nestašice lične zaštitne opreme za zdravstvene radnike u EU, u različitim razmerama, ključne za obuzdavanje širenja COVIDA-19, poput zaštitnih maski, rukavica i sredstava za dezinfekciju, narušavaju mogućnost pružanja kvalitetne pomoći i pristup uslugama za obolele od raka dojke.¹ Uz sve to zatvaranje granica i ograničenja uvoza i izvoza mogu ugroziti pristup određenim terapijama za rak dojke. U nekim se područjima lekari preraspodeljuju na brigu za obolele od COVIDA-19. Izuzetno je važno da većina onkologa i dalje bude dostupna za lečenje oboljelih od raka.

U duhu europske solidarnosti, od velike je važnosti za Evropsku uniju i njene države članice da osiguraju jednak pristup terapijama za oboljele od raka dojke tako što će izbjegavati sve prepreke proizvodnji i pristupu medicinskoj opremi, proizvodima i lijekovima, kao i njihovoj distribuciji u svim državama članicama.

Izazov br. 2: Odgađanje probira i dijagnoze

U aktuelnoj situaciji teško je bolesnicama koje primete rane simptome bolesti (npr. kad otkriju čvorčić u grudima) da zatraže lekarsku pomoć, kako zbog nedostatka dostupnih medicinskih ustanova tako i iz straha od zaraze virusom na rizičnim mestima. Uz to je većina programa skrininga trenutno obustavljena, a sva medicinska savetovanja koja se ne smatraju hitnima odgođena su.^{2 3 4}

1. <https://www.ecco-org.eu/Global/News/Latest-News/2020/03/NEWS-Statement-on-COVID-19-from-the-European-Cancer-Organisation-Board-of-Directors>

2. <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S1470-2045%2820%2930217-5>

3. <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-52094954>

4. <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/07/life-hanging-by-a-thread-for-italian-cancer-patients-in-coronavirus-crisis>

Bolesnice koje su pozitivne na novi koronavirus i pronađu čvorić moraju da pričekaju završetak karantina da bi se podvrgnule odgovarajućim dijagnostičkim postupcima budući da su bolnice podijeljene na "čista" i "zaražena" područja, pa bi tako bolesnici pozitivni na COVID-19 pristupali osnovnim onkološkim uslugama u "čistim" područjima.

To je problematično zato što je rana dijagnoza bolesti ključan element u uspješnom lečenju raka dojke. Zbog toga to može da dovede do dijagnostikovanja u kasnijem stadijumu koji je teže lečiti, zahteva više resursa i može da utiče na preživljenje. Stoga pozivamo nadležne da osiguraju javnosti pouzdane informacije o aktualnoj situaciji i pristup medicinskim savetovanjima i skriningu.

Izazov br. 3: Odlaganje lečenja raka dojke

Zbog teške situacije bolnice odlažu neke usluge, uključujući i hirurške zahvate koji se ne smatraju hitnima ili nužnima za spasavanje života.⁵ Te su odluke donesene prvenstveno zbog nedostatka bolničkih kreveta i respiratora u operacionim salama, koji su prebačeni u jedinice intenzivnog liječenja. To je dovelo do otkazivanja mnogih lekarskih pregleda i kontrola.

Osobe oboljele od raka dojke procenjuju se od slučaja do slučaja kako bi se utvrdila najbolja terapija kada operacija ne može da se uradi. Zbog toga se bolesnice kojima je dijagnosticiran rak dojke pitaju kad će moći dobiti potrebnu pomoć, kao što su važni hirurški zahvati i zračenje. To dodatno komplikuje činjenica da, tamo gde se i dalje planira da izvede operacija, bolesnice oklijevaju i oklevaće da se nađu na listi, jer ne žele da provedu nekoliko noći u bolnici zbog straha od zaraze koronavirusom tokom celog procesa. A za one bolesnice kojima je potrebna mastektomija, rekonstrukcija postaje problem zato što ponovne operacije i duže hospitalizacije nisu zagarantovane.

Osobama oboljelima od raka u ranom stadiju, kojima je potrebna hemoterapija ili ciljana terapija kao i bolesnicama s uznapredovalim rakom dojke potrebno je kontinuirano lečenje koje se propisuje u određenim vremenskim intervalima. S obzirom na situaciju, u nekim bi područjima takve osobe mogle biti preusmerene u druge ustanove i/ili bi mogle preskočiti važne termine za terapiju. To potencijalno izlaže te bolesnice većem riziku od recidiva ili progresije te time i od lošijih ishoda. To ujedno stvara ogroman psihološki pritisak za bolesnice koje su ionako već osjetljive.

Nužno je da kreatori politika u EU-u jamče i bolesnicama i zdravstvenim radnicima jasne informacije i smernice za kvalitetnu brigu za oboljele od raka dojke tokom ove pandemije.

Izazov br. 4: Obustavljanje kliničkih ispitivanja

U mnogim područjima je došlo do privremene obustave brojnih kliničkih ispitivanja zbog potrebe samoizolacije ispitanika, ograničenog pristupa klinikama i bolnicama kao i premještanja zdravstvenih radnika na zadatke povezane s COVIDOM-19. To je presudno zato što ta ispitivanja često predstavljaju važnu liniju lečenja za bolesnice s uznapredovalim rakom dojke ili one koje ne odgovaraju na standardne terapije, te ih ostavlja bez ikakve opcije ili nade za lečenje.⁶ Često se tu radi o najranjivijim bolesnicama, za koje je pristup pravovremenom liječenju ključan.

Želimo da pohvalimo Evropsku agenciju za lekove što je izdala [smernice](#) o Upravljanju kliničkim ispitivanjima za vrijeme pandemije COVIDA-19 pa pozivamo države članice da slijede prijedloge kako bi se klinička ispitivanja nastavila.

5. <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S1470-2045%2820%2930217-5>

6. <https://www.cancerresearchuk.org/about-cancer/cancer-in-general/coronavirus-and-cancer>

PSIHOLOŠKI I SOCIJALNI IZAZOVI

Izazov br. 5: Emocionalna uznemirenost uzrokovana nesigurnošću lečenja i kontrole

Prethodno opisana odgađanja planiranih postupaka i hirurških zahvata mogu da uzrokuju znatnu emocionalnu uznemirenost kod osoba obolelih od raka dojke, koje se često nađu u teškim situacijama kad im se najavi da će se njihov hirurški zahvat ili liječenje odgoditi. To ujedno uzrokuje i veliki stres njihovim porodicama i negovateljima.

Uz to, osobe koje su preživele rak dojke biće veoma zabrinuti oko povratka bolesti zbog otkazivanja redovnih kontrolnih pregleda, što stvara veliku teskobu.

Izazov br. 6: Emocionalna uznemirenost uzrokovana strahom od COVIDA-19

Postojeći naučni dokazi ukazuju na to da su osobe koje boluju od različitih posebnih bolestim, uključujući rak, ranjivije i podložne razvoju komplikacija zbog virusa.^{7 8} Osobe obolele od raka dojke koje primaju hemoterapiju, ciljanu ili biološku terapiju ili zračenje imaju oslabljeni imunološki sistem, zbog čega su pod puno većim rizikom od komplikacija u slučaju zaraze. To dodatno povećava uznemirenost koju osobe obolele od raka dojke već osjećaju zbog svog stanja.^{9 10}

Zbog toga takve bolesnice moraju biti kod kuće i strogo se pridržavati pravila socijalnog distanciranja izbjegavajući sve kontakte s potencijalno rizičnim ljudima. To može dovesti do situacije izolacije i usamljenosti, gdje bolesnice ne primaju podršku i ohrabrenje od svojih najbližih, što je mnogim bolesnicima, koji su na terapiji, teško da podnesu.

Izazov br. 7: Emocionalna uznemirenost za osobe koje su preživele rak

Otkazivanja redovnih kontrolnih pregleda, mamografija, ultrazvuka i rehabilitacije uzrokuju ogromno opterećenje osobama koje su preživele rak dojke.

Za one osobe koje su preživele rak dojke, a koje su zaposlene i vratile su se na posao, bez obzira na to jesu li u socijalnoj izolaciji zbog oslabljenog imunološkog sustava ili ne, emocionalna uznemirenost može biti jednako teška. Posao može da pruži osećanje svrhe i da bude odlična distrakcija u vreme zabrinutosti, ali za one koji imaju ograničene kontakte sa svojim poslodavcem ili kolegama može da bude kao korak unazad, koji je još gori u situaciji ograničenog pristupa savetima medicinskih sestara ili specijalista za rak dojke.

Osobe koje su bez posla ili na odsustvu ili samozaposlene uz to će imati značajna ekonomska i socijalna opterećenja povrh svoje dijagnoze raka, a domino učinak osetiće i one i njihove porodice.

7. <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/who-china-joint-mission-on-covid-19-final-report.pdf>

8. <https://www.ecdc.europa.eu/en/current-risk-assessment-novel-coronavirus-situation>

9. <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/RRA-sixth-update-Outbreak-of-novel-coronavirus-disease-2019-COVID-19.pdf>

10. <https://www.macmillan.org.uk/coronavirus/cancer-and-coronavirus>

RESURSI ZA SUOČAVANJE SA IZAZOVIMA

Ove probleme navodimo kako bi rasvetlili novu stvarnost do koje je dovela epidemija COVIDA-19 za obolele od raka dojke pa **pozivamo sve nadležne, kako na nivou EU tako i na nacionalnom nivou, da preduzmu potrebne mere za rešavanje navedenih problema kao i za postizanje najmanje mogućeg stepena ometanja lečenja i života svih bolesnika koji boluju od teških bolesti poput raka dojke.**

Sve organizacije članice inicijative, *Transforming Breast Cancer Together*, predane su zajedničkom radu na rešavanju izazova s kojima se suočavaju osobe obolele od raka dojke tokom epidemije te na osiguravanju kontinuirane kvalitetne brige za celo vrijeme saživota s rakom. S tim u vidu svi članovi inicijative zaduženi su u svom području stručnosti, bez obzira na to radi li se o širenju važnih informacija bolesnicima, osiguravanju medicinske opreme i lekova, koordinaciji odgovora na nivou EU-a ili pomoći država članica u rešavanju ove krize. Uz to, Evropsko društvo za medicinsku onkologiju (ESMO) izdaje smernice za lečenje svih vrsta raka tokom ove pandemije¹¹, a grupa uglednih stručnjaka za rak dojke objavila je preporuke o utvrđivanju prioriteta i lečenju obolelih od raka dojke tokom pandemije COVIDA-19.¹² Te preporuke predstavljaju najbolja aktuelna saznanja o održavanju najboljeg mogućeg kvaliteta brige dok se suočavamo s ovim situacijom bez presedana.

U nastavku navodimo resurse koje su razvili članovi inicijative *Transforming Breast Cancer Together* a kojima je cilj da pruže bolesnicima, zdravstvenim radnicima i kreatorima politika smernice i informacije o najboljim načinima ograničavanja mogućeg stresa i smetnji koje su navedene.

- **ABC GLOBAL ALLIANCE (Globalni savez za uznapredovali rak dojke)**
<https://www.abcglobalalliance.org/news-and-useful-resources/coronavirus-2019-and-cancer>
- **THE UNION FOR INTERNATIONAL CANCER CONTROL (UICC) (Unija za međunarodnu kontrolu raka)**
<https://www.uicc.org/resources/access-all-resources/cancer-and-coronavirus-resources>
- **EUROPEAN CANCER PATIENT COALITION (ECPC) (Europska koalicija obolelih od raka)**
<https://ecpc.org/news-events/ecpcs-communication-about-cancer-and-covid-19>
- **EUROPEAN SOCIETY OF SURGICAL ONCOLOGY (Europsko društvo za hiruršku onkologiju)**
<https://www.essoweb.org/news/esso-statement-covid-19>

UZ PODRŠKU:

11. <https://www.esmo.org/covid-19-and-cancer/supporting-oncology-professionals>

12. <https://doi.org/10.1016/j.breast.2020.04.006>